

Ana Marwan
ZABUBLJENA

1

Trajalo je kar lep čas, da se je samota, ki je obdajala Ježa, naselila tudi v njem samem in izrinila iz njega zlobo skoraj do popolnosti. Sam, kljub temu da je ni bilo več, še vedno ne bi priznal, da je šlo za zlobo. Jeza, sovraštvo, škodoželjnost – to bi sprejel. A če ti izvirajo iz odpora proti človeškemu zlu, o zlobi vendar ne more biti govora.

Naj bo tako ali drugače, med svojimi štirimi stenami je postal Jež spet nedolžen, nedolžen kot v maternici. Pomagalo je, da je bil tiho. Ponavadi niti med delovnikom ni rekel kaj več kot dober dan, dober tek, gospa Lah, izvolite, oprostite, hvala, nič hudega, prosim, dovolite, na zdravje, nasvidenje. Same lepe besede.

$\frac{6}{7}$

Tako se sicer ne da dolgo živeti, v položaju zarodka, v nedolžnosti. A zakaj bi rinil z glavo skozi zid, prepustil se bo naravnemu toku stvari, si je mislil vsak dan znova, ko je prišel iz službe, se preoblekel v jutranjko in bral na kavču in potem v postelji, dokler ni zaspal, ali pa samo buljil skozi okno v topol, ki je včasih vztrepetal pod njegovim pogledom.

Ja, bil je topol. Na neki točki drevesne rasti je nekoč davno Jež rekel ženi: »Kako hitro raste to drevo! Kot ptič se vzpenja proti nebu,« in žena je odgovorila: »Topoli hitro rastejo.« Po tem je sklepal, da je bilo

tudi to drevo topol. Druga drevesa so ostala drevesa. Mama ga ni nikoli naučila razlikovati med drevesi, kot naučijo mame razlikovati med vrstami snega majhne Eskime. Ježevi mami se ni zdelo, da so drevesa tisto, kar ju je najbolj obkrožalo. Vse prej kot drevesa. (Na prvem mestu so bile verjetno človeške pomanjkljivosti; tako bi si vsaj človek mislil.) Žena pa je bila mojstrica v ločevanju, ne le po imenih, ki so se ji zdela celo postranskega pomena, temveč tudi po občutjih, ki so jih, ki naj bi jih zbudjala. Nekaj malega se je naučil od nje o rožah. Orhidej naj ji ne poklanja, ker so kot poklon malomeščanske, medtem ko je vrtnica prazen kliše. V šopku je prežalo nešteto nevarnosti. Če ga je nabral sam na travniku, ponavadi ni zgrešil, ampak ko je prišel do tega spoznanja, ga je že minila volja po nabiranju. Čim več je vedel, tem manj je želel svoje znanje uporabiti; sploh je bilo zanj znanje privlačno le v stanju vedoželjnosti – cilj sam po sebi in nikoli orodje. Tako nepripravljen poprijeti za orodje je bil, pa se je čudil, ko so stvari začele razpadati.

Zdaj je ta topol, tesno ob oknu, kjer je bil, popolnoma prekrival razgled, da ni bilo mogoče videti nič drugega. A ni motil, nasprotno – lepo je skrival. Poleg tega pa tudi Ježa nihče več ni mogel videti, saj je skozi isto okno, skozi katero je on gledal svet, tudi svet gledal njega.

Zrasel bo morda še za nadstropje višje, več pa najbrž ne – Jež je imel srečo, da ni živel višje. Velikokrat je imel srečo, velikokrat je začel stavek s »Še sreča, da ...«.

Pa je vzlic temu njegov pogled ostajal otožen.

Pregledali so, kako sem začela O Ježu, in rekli, naj nadaljujem. Niso se opredelili, ali je začetek dober ali slab, ker se držijo svojih načel in se izogibajo vrednostnih sodb. Vse, kar vem o sebi od njih, je to, kar privlečem na ušesa. Kar pa ni težko, saj se pogosto spozabljajo, pozabljajo mojo prisotnost. Najbrž zato, ker sem veliko tiho in na miru, na pragu sveta stvari, z eno nogo že v njem. Nalogo, ki jo imenujejo O Ježu, so mi dali, ker menijo, da je jezik moje sidro, Jež pa trdno dno, na katero ga lahko vržem. Tako bo moj mir, če bo šlo vse po sreči, notranji namesto zunanji. To je moj povzetek, sami se ne izražajo tako, sami se izražajo karseda stvarno. Moti me skupni izvor stvari in stvarnega. Po drugi strani vem, da ima vse izvor v enem in istem poku in da so zato nespo-razumi neizogibni. Vse njihove naloge sprejemam, to se pravi oddajam. Da je sprejeti in oddati pri nalogi isto, čeprav obratno, je še en spomin na pok. Nalogo O Ježu sem sprejela z večjim zanosom kot druge, ker sem upala, da me bo rešila strahu, ki se me je redno polaščal – strahu pred pozabo človeške govornice. Ta me je med dvema tišinama prevzemal s tako silovito-stjo, da sem vedno znova v kratkih krikih izločala besede, čim bolj različne. Kar ni bilo stvarno. Opozorili so me tudi, naj se »uprem skušnjavi samorefleksije«, ker sama nisem dno, tako trdno, kot je Jež, ker si sama nikoli ne bom prišla do dna, zlasti ne s sidrom,

tako kratkim, kot je jezik. Jaz pa grem in takoj na začetku ...

Nazadnje je bil Jež v družbi na osemindesetletni rojstni dan gospe Klammer.

Ni hotel iti, a njegove želje na dogodke niso imele prevelikega vpliva. Tega bi se bil lahko naučil kot otrok, za to lekcijo ni bil prikrajšan, a takrat je, trmast, kot je bil, mislil, da bo vse drugače, ko bo *velik*. Pa se je izkazalo, da si je smel tem manj želeti, čim večji je postajal. Če bo šlo tako naprej, si bo na koncu lahko želel le še eno.

Vabilo je prišlo po pošti štiri mesece pred dogodkom, napisano je bilo s črnilom, pisava je bila umetelna, a to ni bil lepopis, težko čitljiva je bila, zahtevala je pozornost in trud.

Na eni strani je pisalo:

»V štiriindvajsetem letu sem, delam od zdavnaj, možgani so se mi posušili, shujšala sem, postala sem grda, ostarela sem (...).« (Čehov, Tri sestre)

Na drugi pa:

Četudi jih bom sama dopolnila dvakrat toliko, bi rada praznovala z Vami! Pristrčno Vas vabim na večerjo v krogu najbližjih prijateljev, ki bo šestnajstega marca ob devetnajstih. Prosim, da pismo potrdite udeležbo – nerada bi Vas pričakovala zaman.

Veselim se!

Karolina Klammer

Vabilo je predstavljalo Klammerjevo bolje, kot bi jo katerikoli še tako dovršen portret, čeprav je slika tisoč besed in vabilo le nekaj deset.

»Govoriš, kot da bi bilo to kaj slabega. Jaz bi bila vesela, če bi me vse, kar počnem, tako zvesto predstavljalo,« je rekla žena.

Ni ga podpirala v njegovem odklanjanju Klammerjeve. Da ima tudi dobre strani, je trdila, da ni nihče popoln in da je zvesta prijateljica.

Jež je rekel nekaj o zvestobi kot pomanjkanju izbire in se počutil bistrega, ne da bi se zavedal, do kod vse je ta njegova mala resnica segala. Pozneje, ko bo obžaloval vse, ga bo jezilo vse, tudi to, da je tistega dne ni bilo sram reči *zvest*, dvakrat zapored. To si je dobro zapomnil. Enkrat ti lahko pade iz ust po nesreči, a temu morajo slediti sram, kes in previdnost v prihodnje. Mnogo stvari bi bilo Ježu prihranjenih, če ne bi imel tako dobrega spomina.

Ko sta čakala, da jima gospa Klammer odpre vrata, nobeden od njiju ni vedel, da je to zadnjič, in tako sta čakala brez občutkov. Nekatere stvari so bile Ježu kdaj pa kdaj za trenutek le prihranjene. Ampak vse je le vprašanje časa.

»O, dobrodošla!« se je teatralno razveselila Klammerjeva v kričeče rdeči obleki in objela ženo, da je ednina izrinila dvojino v pozdravu, potem pa približala levo lice levemu Ježevemu licu in desno desnemu, do dotika ni prišlo, a tega nikomur ni bilo treba vedeti. Vsi povabljeni so že bili zbrani v sobi, ki jo

je Klammerjeva morala imenovati sprejemnica, da je bil izraz v skladu z videzom in lastnico. Prostor je bil opremljen kot salon iz prejšnjega stoletja. Tudi klavir je bil tam, čeprav ni znala igrati. Kdaj pa kdaj jo je kdo silil, naj kaj zaigra, ona pa se je sramežljivo branila, češ da ne zna nič, prav nič, vedoč, kako cenjeno je na tem svetu vse nevideno in neslišano, in res so bili tako vsi prepričani, da igra odlično in ji le skromnost brani, da bi pokazala; in to sta dve lastnosti, vredni cene klavirja.

Gostje so stali in se oprijemali kozarcev. Med njimi je bil moški, ki ga nista poznala, kar je bilo po petnajstih letih stalne zasedbe neobičajno.

»To je moja draga prijateljica Agata Jež, državna tožilka, to pa je njen mož, Ivo Jež,« mu ju je predstavila.

»Birokrat,« je dopolnil Jež in se rokoval z novim gostom, Avgustom Černetom, galeristom, in vsi so se zasmejali, iz nelagodja – birokrat na družabnem večeru lahko veliko pokvari, birokrat nima česa izgubiti, veliko smeha je treba, da se izniči negativni vpliv birokrata na družbo.

Žena je dala takoj nato kot v opravičilo prijateljici darilo in voščilnico, na kateri je pisalo *Vse najboljše ti želita Agata in Ivo Jež*. Medlo voščilo; v ničemer ni izdajalo bitke proti Agatinemu *V Moskvo, v Moskvo, v Moskvo*, ki jo je Jež vodil s silovitostjo, ki ga je vedno znova presenečala. V splošnem je bil prepričan, da se ga nič več ne more dotakniti, da je postal trda skala, ki nemo kljubuje

vsemu, pa se je bil kljub vsemu ob prvi priložnosti voljan zaplesti v najbolj brezpredmetne razprave, trmasto kljubujoč ženi. »Ne, ne, ne,« je rekel in pojasnjeval in na koncu še dodal, da bodo »poleg tega« to »gotovo napisali vsi«, kar je ženo spravilo v smeh, seveda jo je, pa je popustila in napisala *Vse najboljše ti želita Agata in Ivo Jež*. Vedno je popustila šele po tem, ko ga je izsmejala. Nikoli po njegovem pojasnilu, vedno po svojem smehu – nobena zmaga ni bila brez madeža, vse so mu bile podeljene iz kesa.

»O, Ingeborg!« je navdušeno vzkliknila Klammerjeva, ko je odvila zavoj in zagledala svojo staro znanko. Vsa velika imena književnosti je klicala po imenu. Drugače s filozofi, je opazil Jež, ki mu ni nič ušlo, na preži, kjer je bil nenehno. Heidegger ni bil nikoli Martin, Hegel nikoli Georg. Jež je za to našel ustrezno, a napačno razlago.

Da so nedokončani osnutki za romanski cikel, je pojasnila žena, in katero knjigo dati človeku, ki je prebral vse? Tako, ki je ni prebral nihče, si je mislila, poleg tega pa ve, kako domača ji je Ingeborg.

»Čudovito, hvala ti, obema,« se je režala Klammerjeva, poslala vsakemu en poljubček po zraku in odložila knjigo na kavno mizico, na kup k drugim darilom. »Pozneje jo bom nesla v svojo *knjižnico*,« je dodala.

Gola provokacija, namenjena izključno Ježu, je verjel Jež.

»A, ste s Koroškega?« je narobe razumel domačnost z Bachmannovo novi gost.

»Ljubljanka sem ...«

August Černe je začutil, da je naredil napako.

»Mislim, ker tako očarljivo izgovarjate rr. Ko ste mi prvič rekli dober dan, preden sem vas slišal govoriti, sem bil prepričan, da ste Francozinja,« se je nerodno poskušal izvleči novinec, začetniško vztrajajoč pri napaki, namesto da bi se od nje ogradil, a nasmehnila se mu je začetniška sreča:

»Francozinja? O, hvala lepa,« se je prešerno zasmejala Klammerjeva.

Ob tem *hvala lepa* se je Jež čutil prisiljenega dodati, da se tudi njemu zdijo govorne napake očarljive, prav tako kot presledki med zobmi, a dandanašnji vse popravljajo, vsi otroci imajo kovino v ustih, prava škoda da je.

Spet se ga je bila polastila zloba in ga prisilila k tej pripombi, nedolžna žrtev čiste zlobe je bil. Naj si je še tako prizadeval zveneti prijetno – čim je prestopil njen prag, je postal violina v rokah začetnika. *Les sanglots longs des violons*, mu je prišlo ob tem na misel, kot jo je slišal večkrat recitirati, ko je želela pokazati, kako poetičen jezik je francoščina. Vedno isti verz in obvezno retorično vprašanje: »Ste že kdaj slišali kaj bolj spevnega?«, na katero Jež ni odgovoril, čeprav si je bil nekoč pripravil več verzov v drugih jezikih, a je v zadnjem trenutku spoznal, da bi se tako *spustil na njen nivo*.

Pa je zdaj še globlje padel v nemilost pri gospe Klammer, ne samo ker je razgalil njeno napako, ki

jo je delala tujko, ampak ker ji ni dal uživati v preobleki, ki ji je ugajala sama po sebi – vsaj enkrat, dvakrat bi se rada zavrtela v njej pred zrcalom, preden bi jo odložila. »Res pa sem študirala francoščino,« bi rekla, najbrž bi še dodala: »Izključno *Paulu* na ljubo, moram priznati,« in se zasmejala na način, ta njej lastni način, ki ni dopuščal možnosti, da gre za šalo, ali pa bi rekla: »Eno poletje sem živela v Parizu.« Vsekakor je bil prepričan, da ne bi več rekla: »Eno poletje sem preživela v Parizu,« ker ji je nekoč že bil čestital k temu. »Čestitam,« je rekel, »preživeti poletja v Parizu ni lahko.« Nekaj gostov se je bilo zasmejala, najbrž da bi iz bodice naredili šalo, Klammerjeva pa je narejeno zasanjano, kar ob njeni nastrojenosti ni bilo lahko, odvrnila: »Čudovito je bilo,« a Jež ni odnehal: »Poleti pobegnejo vsi Parižani na obalo,« za kar ni vedel, ali je res ali ne, in Klammerjeva je ugovarjala, »To ni res,« je rekla, ampak dvom je ostal v zraku in Klammerjeva, ki je v zraku okoli svoje osebe trpela le dvoumnost, dvoma nikakor, je stisnila ustnice v čr-tico besa.

»Jaz v zvezi z gospo Klammer ne morem govoriti o napakah,« je galantno popravljaj naprej Černe.

»Ah, pojdite no,« se je spet zasmejala Klammerjeva, »napak mi ne manjka, ampak napake dajejo življenju sol, se vam ne zdi?«

»Meni se zdijo očarljive,« se je spet vmešal Jež in žena mu je strogo zašepetala, naj se brzda, in on, kaj sem pa rekel, *očarljive* sem rekel. Kar zarital bi takole med brzdo in ostrogami.

»Vas lahko povabim k mizi?« je razprostrla roke Klammerjeva.

Jež je bil posajen med svojo ženo in nekega otroka, prijateljico hčere gospe Klammer.

Vedel je, da ga je Klammerjeva nalašč takole posadila, da se ne bi razrasel. Vse, kar je Klammerjeva naredila, je bilo storjeno nalašč. Dolg večer bo.

Spet bo imela polna usta Kanta in svetega Avguščina in drugih, o tem je bil prepričan. Pametno bo zvenelo. A njeni citati so bili prazni, bili so, si je mislil Jež v svoji zlobici, kot kletvice preprostih ljudi, ki pridejo iz ust iz navade, ne iz jeze. Pridejo iz ust iz navade, kot pride on vsak dan iz službe, ne da bi si pri tem mislil karkoli. Nasploh je videl Klammerjevo vedno tako povsem pozunanjeno, da je bil prepričan, da nima globine. Ko je hotel misel o njeni plitkosti prvič deliti z ženo, je vedel, da bo naletel na oviro: tistim, ki stalno govorijo o globini, se zlahka nasede, v plitvini se sploh lažje nasede. Plitki ne oddajajo nasprotujočih si znamenj, v njih ni prostora za notranji konflikt; ali raje: kdor vara, je previden, pazi, da so zavajajoča znamenja enoznačna. In resnici na ljubo je treba priznati, da Jež svoje obtožnice ni spretno zastavil, moral bi se pripraviti. Očitek, da je vse, kar prihaja iz nje, prišlo vanjo od zunaj, je bil preveč nezoblikovan, in tudi primerjava s psom, ki je resda učljiv, da pa je njegovo razlikovanje med dobrim in slabim odvisno le od gospodarja, ki mu slepo zaupa, ni prepričala niti njega samega. Pozabil je, da se pes

slini ob dobri hrani, pa naj mu je dovoljena ali ne, Klammerjevi pa ni priznaval nikakršne zmožnosti za prepovedan užitek, Klammerjeva je bila povsem pozunanjena. »Povsem pozunanjena,« jo je od takrat vedno znova obsodil pred ženo, ne da bi še kdaj poskušal pojasniti.

»Kako pa je tebi ime?« je vprašal otroka, medtem ko se je čakalo na hrano.

Zdelo se mu je, da mora kot odrasli iz vljudnosti potrditi dekličino navzočnost. Pa je brž začutil, da je dekle prestaro za to vprašanje, da ga z njim pootročja, in zbal se je, da bo dobil v odgovor le ime, izrečeno s prezirljivostjo mlade ženske, ki bo v njem boleče resoniralo, a bojazen se je takoj razblinila, dekle se je odhrkalo, dahnilo: »Julija«, zardelo in povesilo glavo. Ah, ja, sramežljivo dekletce, kako prijetno, si je mislil Jež. Zadovoljen je bil, da sta bili njegovi starost in zrelost uradno potrjeni. Ni vedel, da je prišla rdečica od laži, Riti ni bilo ime Julija, nosila je to novo ime okorno kot novo obleko, ki ni v njenem stilu, in nerodno ji je bilo pred prijateljico, čeprav jo je ta podpirala, ne le iz brezbržnosti – razumela je, da mora Rita trenutno zavračati vse, kar ji je mati kdaj dala, ponujala ali vsiljevala, začeniši z imenom, ki je bilo na začetku in po Ritinem mnenju izvor vsega zla. Ampak Jež je prevzel zasluge za rdečico, ker najbrž ni neobičajno, da vse povezujemo s seboj, ko se povezujemo z drugim, in iz zadovoljstva je pogovor podaljšal: Koliko je stara?

»Kot Anja,« je odgovorilo dekle in pokazalo na svojo prijateljico, sliko popolnosti, nespremenljivo, nikoli zardevajočo, v upanju, da bo ta prevzela pogovor z odraslim. In res ga je, spet ji je naredila eno onih velikih uslug, ki je niso nič stale – Ježa se je spomnila še iz časov, ko mu je sedela na kolenih, tako kot vsem obiskovalcem njene mame, ki so jo božali po laseh in govorili oh, kako lepa punčka!, kot bi bila igračka. Prevzela je pogovor, odgovorila na to in ono, in ne, ne ve še, kaj hoče *postati*, da bo najbrž imela popravca iz fizike, ker ne raztura tako kot *Julija*, ampak da upa, da bo sprejeta na likovno akademijo. Jež je vedel, kako nadarjena je, izrazil prepričanje, da bo prišla na akademijo brez težav, in ji zaželel srečo pri popravcu. Pri »popravcu« je s pogledom ošinil ženo, ki pa ga bodisi ni slišala bodisi se je pretvarjala, da ga ne sliši – Ježu je bilo oboje prav. Je pa ob robati govorici gospodične Klammer začutil zadoščenje: rasla je v opoziciji do mame, bila je njegova zaveznica.

Pomislil je, da je punca lepa na način, ki ni potreboval naklonjenega očesa, materinega ali pa ljubezni žejnega, vseč je bila gotovo vsem. Njena prijateljica se je morala ob njej počutiti nerodno nedoraslo; medtem ko je Anja postopno prehajala iz deklice v žensko, brez zastojev in grobih prekinitev, je bila sama očitno one vrste ženska, katerih razvoj je kot pri metulju ali muhi *popolna preobrazba*. Zdaj je bila še vedno buba – latinsko *pupa*. Jež je opazil puh nad njeno zgornjo ustnico. Čr nolaska je, puh je umetno pobeljen, da bi se ujel z belino kože. Čudno ganljiv

je bil ta popravek, izpeljan z roko, neprimerno okornejšo, kot je tista Narave, vajene velikopoteznega ustvarjanja. Ampak morda bo tudi ona postala lepa ženska, vse je mogoče.

»O čem pa ti razmišljaš?« jo je vprašal.

Dekle je otrpnilo.

»O katerem poklicu,« je hitro pojasnil Jež.

»Ne vem. Jaz se še iščem,« je rekla Rita tiho.

Kljub temu je zvenelo preverjeno, že večkrat izrečeno, drugače kot »Julija«.

»Ona se ne more odločit, ker je povsod odlična,« je glasneje vskočila Anja.

Povsod odlična. Lépo in poleg tega neizpodbitno dejstvo, varno pred tujo presojo, saj je črno na belem v redovalnici. Tudi njena mama sme uporabiti te besede za opis svoje hčere, ko se med malico primerja s sodelavkami, in ko jih izreče, je ponosna. Te besede lepo predstavljajo hčer, dobre predstavnice so, zbližajo jo s hčerjo, ki s svojo odsotnostjo vedno pridobi na vrednosti, je pač v tem težkem obdobju odraščanja, ko ji prisotnost ni v prid, a kasneje se bo to že spremenilo, mama je pripravljena dati času čas.

Vedoč, da so odlične punce plodna tla, ki hlepijo po tem, da se vanje zasadi kal rešilne bilke, je Jež rekel, da jo razume. Da se je tudi sam dolgo iskal. Pa da nikoli ni imel občutka, da se je v nečem našel – povsod se je kar sam od sebe *znašel*. Pa se je moral znajti. Da mlad človek, ki pravi, da se išče, še ne ve,

da se pri vsem, kar počne, lahko le opazuje, dokler ne odkrije, katere vrste je. Da smo vsi prišli iz semena in da dobimo vsi popek in da lahko samo čakamo, da se odpre. A vidimo se nikoli ne od zunaj, in zna se zgoditi, da smo vijolica, ki misli, da je trobentica.

Ni bil zadovoljen s svojim nastopom. Mogoče bi moral izreči stvari na glas v samoti, preden bi jih glasno povedal v družbi, ušesi sta dobra kritika, nepristransko lahko presojata od zunaj, medtem ko more človek sam le od znotraj. Tole tezo, ki v svoji srži ni bila napačna, bi moral najprej zapisati, potem pa se jo tako izčiščeno naučiti na pamet in povedati kot govorno vajo. Veliko odvečnega je rekel, veliko bi lahko zamolčal. Kaj ima na primer, si lahko misli frklja, govoriti nekdo, ki se znajde zdaj tu, zdaj tam. Kot da nima lastne volje. Res je ima Jež bore malo, ampak tega ni treba obešati na veliki zvon. No, bo vedel za drugič. Vse se ve za drugič, rado gre pa bojda šele v tretje. Po drugi strani pa je bilo prav vseeno, kaj govori. Njena rast se bo nadaljevala po volji narave, in ona, misleča vijolica, trobentica, trs, bo lahko le na neki točki spoznala: »Ah ja, gospod je imel takrat prav.«

Ali pa tudi ne. Vseeno mu je bilo. Vse to je rekel pravzaprav bolj za ženo, ki se je še vedno delala, da ga ne posluša. Ali pa ga res ni.

»Predvsem se je treba sprijazniti s tem, da nas razum in oči ne varajo nič manj kot svet,« je zaključil in žena ga je končno pogledala.

In potem pijača in hrana, in ja, Klammerjeva je skuhala sama, recept je dobila od sirskega begunca, ki dela v restavraciji, kjer zaposlujejo sirske begunce, dobra restavracija je, v vseh pomenih besede, predvsem pa gostje! Toleranca je dandanašnji najpomembnejša vrednota, ona sprejema vse odprtih rok, razen kar se tiče laktoze, ji zdravnik očita netoleranco (*smeh*), tako da mora zdaj žal piti svojega vajt rašena s sojinim mlekom (*smeh*).

Žena je sodelovala, dekleti sta se zabavali po svoje. Hihitali sta se. Ah ja, dekliško hihitanje. To je bila ena od stvari, ob katerih je Jež čutil obžalovanje kot ob vsakem nedostopnem užitku. Sam se še nikoli ni hihital. Niti v družbi ne.

Nameraval je kaj pustiti na krožniku kot znak, da ni bilo odlično, majhen minušček ali pa vsaj krožec, in reči, da je bilo »odlično, samo preveč«, a njegov apetit je bil premočan. In jagnje je že bilo zaklano, nesmiselno bi bilo, da bi ga žrtvoval.

Pogovor je tekel neprimerno hitreje kot čas.

Rdečilo gospe Klammer je vse bolj prehajalo z ustnic na kozarec.

V nekem trenutku je Jež položil roko na naslonjalo stola, na katerem je sedela žena, in ji zarotniško zašepetal: »Jaz ne morem več,« ona pa ga je bodreče pogladila po stegnu.

Še je lahko.

Človek vedno zdrži do konca.

Zadovoljni so z mano. Govorijo o nenavadnem napredku. Strmijo nad koherenco. »Na pravi poti smo,« menijo, in ko so zadovoljni z mano, so zadovoljni s seboj, saj imamo skupni izvor. Le eno mi polagajo na srce: Jež je ključ. Čim več o tej osebi, čim manj o sebi. Skupnega izvora Ježa in mene ne priznavajo.

Tole, kar je Jež pozneje imenoval bodrenje bedra, ko je v svoji samoti začel naslavljal dogodka in se igrati z besedami, zlagati črke v vzorce, kot je nekdanji zlagal kocke, ko je čakal na mamo, to je bila ena od gest, ki ji jih ni mogel odpustiti.

Tolaži me
laže mi
to žali me
žal mi je.
Mižal je.

»Te pečejo oči?« je znala zaskrbljeno vprašati. Z očmi je imel največ težav. Vedno so bile rdeče in pekle so ga. Zdravnica mu je dala umetne solze in ga odslovila. Kar je bilo povsem nekoristno, saj so se mu že same solzile. Če jih je zaprl, ko so ga najbolj pekle, sta mu dve pravi solzi spolzeli po robu obraza, iz zunanjšega očesnega kotička sta se izlili. Ljudje tega vnetja niso znali prav odmisлити. Videli so ga ali kot nespečneža ali zapiteža ali pa kot enega tistih psov z

žalostnim pogledom, ki ga moraš vedno znova bodreče božati, čeprav je *take vrste*.

»Ja, pečejo me. Moral bi domov, počasi.«
Počasi.

Žena je nosila visoke pete, o, kako visoke. Imela je čevlje, ki so jo boleli bolj, kot bi jo bolela tla, če bi bila bosa. Ker ženski čevlji so prav po meri ženske, ki ne razume vedno, zakaj stvari so, to se pravi, kakšen je njihov namen, ženska ima pogosto neki svoj namen, ki ga potem vsili stvarjem, je bilo Ježevo mnenje v tistem trenutku. Človek odkriva, izpopolnjuje, razvija orodja olajšav, ženska pa gre potem vedno še korak dlje, čez mejo gre, in se zanaša na to, da ji bo samec sledil, v njenem tempu, tj. počasi. Moški je zavedên, ta prostovoljna odločitev za trpljenje se mu zdi obetavna, meni, da bo ženska tudi zakonski jarem dobro prenašala, z določeno mero elegancije celo, kot nakit ga bo nosila, mogoče; prepozno spozna, da bo vse le obrnila na glavo in udobju naredila konec. V tistem trenutku je Jež tudi pozabil, kako vseč so mu bile ženine pete, če jih je opazoval ločeno od posledic, in da pač vse, kar hočemo, pride v kompletu z nečim, česar nočemo, tj. s posledico, in da se je s tem treba sprijazniti, ampak rekel ni nič, ker sprijaznjen je pa že v veliki meri bil.

Ko ni več mogla, hotela, je bil poklican taxi. Uslišana je bila takoj, ne da bi bila prej bodreče poglajena.

Na zadnjem sedežu taksija se je potem udobno zleknila, večer se ji je spet dvignil v usta in začela ga je prežvekovati. Na neki točki je menila, da je Ježeva nastrojenost proti snobizmu prav tiste iste vrste zagrizeno stremljenje po laskavi samokategorizaciji, ki jo sam očita snobom. Prav res je rekla »zagrizeno stremljenje« in »laskava samokategorizacija«. Stavek je bil očitno že prej pripravljen, dobro pripravljen, in Jež je bil tiho, da bi ga razumel in razmislil o njem, žena pa, ki je preprosto verjela, da kdor molči, pritrjuje, je iz čiste radosti nad tem, da se ji je posrečilo zadeti žebljico na glavico, igrivo dodala:

»V tem, kar jim oponašaš, jih oponašaš!«

Z besedno igro ga je. Kot bi dal otroku grenek bonbon. A ona je bila zadovoljna s seboj. Jež je čez čas odvrnil:

»Ne oponašam jim ,stremljenja po laskavi samokategorizaciji‘ samega po sebi, ampak samo prevprašujem vrednost tega, kar se jim zdi laskavo.«

»Misliš to, da so njihovi prijatelji uspešni in da sami berejo intelektualne razprave,« je zavila žena v konkretne vode.

To je bil njen stalni manever – umik v konkretno.

»Točno tako!« se je iz maščevanja naredil neumnega Jež in pogledal stran, skozi okno, v dobri svet reči, katerih konkretnost ni bila njihova lastna vprašljiva izbira.

Njegova žena je bila uspešna. Ni mogel zanikati. Tudi izražati se je znala bolje. In čeprav se je on na primer učil italijansko leta in leta z vedno novimi nabeti vneme, da je končno prišel do točke, ko je pre-

bral *Božansko komedijo* v celoti, *Pekel*, se razume, je vendarle pustil, da je ona rekla za račun, ko sta bila v Rimu. Ona, ki se ni niti učila, ampak le pustila, da je prišlo vanjo skozi ušesa, je izpeljala vse bolj gladko kot on, ki se je bil potem prisiljen tolažiti z mislijo, da je izbira besed lažja, če je zaloga manjša. Ona izbira med stotimi, on mora med tisočimi. Če bi se mu dalo čas, bi tudi on lahko prosil za račun, se je moral tolažiti.

Zaslišal je, kako brska po torbici. Preden je iz nje izvlekla telefon, je poškilil vanjo, bil je to vzgib, ki se mu ni mogel upreti, v vsako odprto torbico je vrgel oko in v vsako špranjo dekolteja in tudi, čeprav tega nikoli ne bi priznal, pod krila žensk na kolesih. Po-bliisk bombaža ali svile med njihovimi stegni mu ni prinesel nič, čeprav je bil to, kar je iskal. Šlo je, kot kaže, za preprost nagonski odziv na zev špranj.

24
25

Tokrat pa se ni izteklo kot ponavadi. Tistega večera v taksiju je v ženini torbici ugledal, popolnoma jasno in ostro – prezervativ.

Včasih se noč na Zemljo spusti nenadoma, kot bi zaprl veke.

Moja soba ni brez oken. A okno je tako visoko, da ne morem pogledati ven. Ko pravim »ven«, se večinoma zavedam, da gre pri tem za neutemeljeno domnevo, da moja soba meji na zunanji svet in da

ni znotraj neke druge, večje sobe ali celo poleg neke druge, manjše. Ne vem, ne morem vedeti, ali gleda kdo skozi to okno z druge strani in hrepeni po širjavah moje sobe. Tega ne morem, nočem izključiti.

Bilo bi najslajše maščevanje, če bi se v naslednjih tednih naredil karseda zapeljivega, si popravil telo, dal popraviti obleke, popravil svoje obnašanje, da bi imela kaj izgubiti, ko bi ji na koncu rekel oprosti mi, varam te, ja, najbrž ni nobena skrivnost, tajnica je, zapuščam te, odpusti mi. Morda. A od razodetja dalje je bil nezmožen geste, ki bi ne utrdila žene v prepričanju, da je čas njune ljubezni potekel.

Sama je bila taka kot vedno. Govorila je veliko, kot ponavadi, a zdaj se je Ježu prvič zdelo, da molk okoli besed prevladuje. Njegova jeza, ki je rasla iz dneva v dan, je postajala slepa, slepa kot ljubezen.

Osmega dne si je izmerila telesno temperaturo in kot ponavadi oznanila, da je čas.

Pričakovala je, da jo bo spet objel kot zajec in smuknil v luknjo, da bi končno dobila mladiča, ker nekoga moraš imeti rad in ljubiti bližnjega kot sebe je lažje, če pride iz tebe, in potem bi najbrž pustila ljubimca v prid družinice, Ivo ima tudi dobre plati, zvest mož je in čudovit oče, bi rekla.

Osmega dne je Jež izbruhnil, jeza pa se ni polegla še dolgo po tem, ko je žena odšla.

Najlepša leta mu je kradla, medtem ko je mislil, da mu jih daje. Z besom nemoči ga je navdajalo tudi, da mu je tako malo razodela, celo njeno priznanje je bilo nekam polovično. Ni imenovala stvari po imenu, čeprav je vedela, da je vedno hotel vedeti *vse*. A nekaj resnice je le iztislil iz nje, nekaj grenkih kapelj. Tako je mislil, iz slabe navade je vse, kar je bilo grenko, imenoval resnica, in na vse sladko gledal z nezaupanjem.

Jezen je bil tudi nase, da ji je bil vedno tako pasje zvest. Bile so priložnosti. Še vedno ni pozabil tiste ženske v hotelu Belvedere v Bologni, ki ga je predrzno gledala s sosednjega balkona, ko se je njuna potreba po cigareti prebudila istočasno. Enkrat ji jo je prižgal, ona pa ga je prijela za roko, ki je držala vžigalnik. Več ni bilo treba reči.

Tudi sosedova hči ga je motrila v dvigalu. A on si je mislil, kaj si pa domišlja punčara, da je svet njena ostriga samo zato, ker je mlada, in da ji bo tudi on takoj na voljo, samo zato, ker je zaprašen birokrat, prikrajšan za večino užitkov, okostenel med špehastimi akti, ne, njega pač ne more imeti, kar nauči naj se, da ne more dobiti vedno vsega, včasih celo manjvrednega ne.

Kratka se zdi pot od pogleda do postelje, preden jo izmeriš s prvim korakom.

A lepota zamujenih priložnosti je v tem, da nam nič ne preprečuje imenovati jih priložnosti.

Že kot dojenček je Jež izkazoval jezo, ki se je zdela vseobsegajoča, neizmerna. Tulil je prav po živalsko, dokler ni mogel več. »Grem z Ivom v bazen za dojenčke,« je rekla na primer mama prijateljici, in on, dve leti star, nevesč človeške govorice (sestra je bila veliko bolj vešča), je tulil besede, ki so pomenile jaz nisem dojenček, in čeprav je mama rekla ja, ja, je že dobro, saj vem, da nisi, je tulil še bolj. Ampak mama ga je imela rada nadvse, raje od svoje hčere, vešče, veščice, ki je govorila preveč. »Pogrešala sem te, mamica, ker nas v vrtcu ni pazila Vera, ampak Mojca,« je rekla hči, medtem ko je sin samo tulil, živalsko in bolje je pogrešal. Mala pa je čebljala in čebljala, in ko je prišla nova varuška in opazila v kuhinji knjižico, lično izdelano doma, skrbno zvezano v mehko usnje, je mala pojasnila: »Mama zdaj vedno kuha po teh receptih, sama je naredila knjižico, recepti so od babice, ki je že zdavnaj umrla.« Pa je bil komaj mesec tega in mama je vzela v naročje sina, prižela je k prsim malega Ježa, da ne bi oklofutala hčere, ki je naprej razkazovala kuhinjo varuški in žlobudrala naprej in naprej, medtem ko je mali Ivo *molče trpel z njo*. Tako je mislila mama, verjeti je hotela, da sin deli njeno bolečino, in potem jo je res, na dvoje jo

je razdelil, čeprav ni sam čutil ničesar. To je bilo res edino, kar je kot otrok znal – molčati, ko ni imel česa povedati; tj., ko ni nič hotel in ko ga ni nič motilo.

Zdaj, ko je bil spet nepošteno obravnavan, se je jeza vrnila.

Nekje (ne bi hotel povedati, kje) je prebral, da je jeza obramba pred žalostjo. Med jezo in žalostjo bi vedno izbral jezo, je bil prepričan, dokler si ni moral sčasoma priznati, da ga to obleganje, ob katerem je moral biti stalno na preži, do zob oborožen, poln sovraštva, vedno bolj utruja. Sčasoma si je moral priznati, da bi se rad predal, pripravljen se je bil predati žalosti, ampak ni vedel, kako. Voditi ga je moral gon po preživetju, ki se mu ne da zoperstaviti, to se mu je zdela edina razumna razlaga.

Prijatelji so poslušali njegovo tarnanje iz občutka dolžnosti, vdano, potrpežljivo, in rekli na koncu kaj popolnoma neprimerne, kaj, kar se je, kljub temu da nikogar ne tolaži, v svetu čudno uveljavilo kot tolažba – podobno kot baldrijanove kapljice, ki jih vsi priporočajo proti nespečnosti, čeprav še nikomur niso pomagale – na primer »ni te bila vredna« ali pa »v morju je še veliko rib«, on pa je začental vedno znova, ponavljal je in ponavljal, dokler se nekega dne niso več imeli časa sestati z njim.

Potem se je odločil spoznati novega prijatelja, ker vsak ve, da prijatelja spoznaš v nesreči, in že dolgo je razmišljal o tem, kako dobro bi mu del nov prijatelj, ki bi se lahko smejal starim zgodbam, še neobrabljen,

nepoškodovan, predvsem pa narejen po meri, zakaj njegove mere so se v zadnjih letih, desetletjih, vendarle spremenile. Pa je kmalu spoznal, da je spoznati prijatelja v zrelih letih nemogoče, zreli ljudje ne potrebujejo novih prijateljev, ker še za stare nimajo dovolj časa, ker pravzaprav sploh ne potrebujejo prijateljev, ker so zreli, in dokaz, kako nezrela je želja po novem prijatelju, je sram, ki ti prepreči, da bi jo glasno izrekel.

Včasih dodajam in si izmišljujem. Oni to vedo. Pravijo, da je vseeno in naj le nadaljujem. Njihova velikodušnost v tem pogledu me preseneča. Čudno se mi zdi, da »nestvarna in vrtoglava snov, iz kate-re so sanje«, po njihovem mnenju ne rahlja trdnosti podlage, ki je Jež. Meni je prav in nadaljujem. (Vem, da dokler jih bom imenovala oni, ne bom ena izmed njih, a ne morem drugače, razliko čutim preveč, da bi jo lahko zanemarila; skupni izvor je v nadaljnjem razvoju stvari in dogodkov brezpredmeten, do tega sem medtem že prišla.)

Ko je bil Jež star sedem let, je v *Cicibanu* prebral pesem: »Sem samo pajacek, / ki ga stre meziniec. / Žal, da tak pajacek / nosi v nogah svinec. / Če spustiš pajacka, / ko stoji na glavi, / se spet sam od sebe / na nogé postavi.« Všeč mu je bila. Naučil se jo je na

pamet, ne le ker je tudi sam nedavno dobil v dar takega možička, čigar bistvo je bilo tu tako posrečeno ujeto v rime, temveč preprosto zato, ker si je v tem času zapomnil vsako kratko rimano pesem.

Zdaj pa je nenadoma petinštirideset let pozneje v antologiji slovenske poezije naletel na pesem Janeza Menarta, ki je v njem pretresljivo nežno obudila prvih osem verzov in dodala še dva, ki ju je *Ciciban* zamolčal: »V tem je vsa nesreča, / vsa obstojnost niču, / sicer vse odšlo bi / prav zares k hudiču.«

Jež je bil osupel, naravnost vzničen. »Kakšna lepa variacija,« si je mislil in hvaležen je bil *Cicibanu*, da je vpeljal témo. Jež je ljubil variacije, ponavljanja tem in naključja, saj so mu ti dajali občutek smisla; bili so odblesk višje sile, ki vidi in vodi, morda celo varuje. Tudi ga je vznemirjala misel, da je z leti dopolnil pesem, odkril konec, ko je dozorel zanj. Mogoče bo sčasoma vendarle odkril tudi zadnja dva verza svojega zakona. In mogoče ni konec sveta in mogoče se bo sam od sebe spet postavil na noge.

In potem je nekega dne prišla, žalost za ženo, zapoznena gostja, ko jo je že nehal pričakovati. Oblačil se je. Vreme je bilo mrzlo kot že dolgo ne. Oblačilo se je. V predalu za nogavice je našel par toplih, ki jih je nerad nosil, ker so bile iz volne, ki ji ne pravijo zaman groba, in ko je razvil klobčič, v katerega je v svoji redoljubnosti spretno spajal pare, je v njem odkril majhno belo svileno nogavičko.

Ni razumel, kako se je znašla tam. In začel je jokati kot že dolgo ne. In ni razumel, kako ga je lahko zapustila, ko sta bila vendar vedno skupaj, zdelo se mu je tako nemogoče kot zapustiti otroka ali mamo, ker nista popolnoma po tvojem okusu, ker misliš, da lahko najdeš nadomestka, ki ti bolj ustrežata, ki sta ti bolj pisana na kožo. In sedel je na robu postelje s sklonjeno glavo, z rokami na kolenih, in jokal, jokal deset do petnajst minut, dokler ni izjokal vse svoje žalosti.

Naslednje dni je strahoma čakal, da se bo napad ponovil, strahoma je pogledoval, kar je ostalo za njo: njenega psa iz porcelana, njen nož za odpiranje pisem (ki ju je seveda pustila za seboj, ker ju ni potrebovala, kar ji je že sam rekel ob nakupu, pa je bil ogenj v strehi), a se ga nista dotaknila. Minil je mesec – ponovnega napada ni bilo.

Povedati je bilo treba mami. Povedati je bilo treba po telefonu, ker je šlo za kratko novico in obisk bi bil nujno neprimerno daljši od novice, ker je vsak obisk daljši od stavka. Nobenega smisla ne bi imelo razpogtegniti te kratke novice na četrto ure, govoriti potem še o čem drugem pa bi bilo seveda nemogoče.

Jež je znal uporabiti na stotine besed za, na primer, opis efemerne podobe, s kredo narisane na pločnik. Našel je sto razlogov, zakaj *v Moskvo, v Moskvo, v Moskvo* ne sodi na rojstnodnevno voščilnico. Vse

neizmerno pa je stlačil v kratke stavke. Umrla mi je sestra. Žena je spet splavila. Ločen sem. Zakaj, zakaj, zakaj?

Prisilil se je, da je rekel z Agato sva v ločitvenem postopku; čeprav je bilo težko reči »z« in njeno ime in »sva«. Potem je šlo lažje. Mama je rekla o moj bog, zakaj pa to, in on drugega ima. Varala me je. Vzela je svoje stvari in šla. Ne vem, kam.

»O moj bog,« je rekla mama in potem z neskončno žalostjo v glasu:

»Kaj boš pa zdaj?«

Jasno mu je dala čutiti brezupnost njegovega položaja.

Dolgo je že bilo tako, da je mama na vsa njegova bremena dodajala breme svoje zaskrbljenosti in breme svoje žalosti. Za vedno so minili časi, ko bi še lahko rekla:

Kam si se pa udaril?

V nogavičko.

Ne, ne, mislim, kje te boli?

V srčku.

A popiham? Do poroke bo vse dobro.

A tako pač je. Do poroke je vse dobro, po njej vse slabo.

Lahko mu je bilo na hitro zaključiti klic po tistem »Kaj boš pa zdaj?«, a njegova jeza ni trajala. Pomislil je, da je obsedela pred telefonom s povešeno glavo in si odsotno gladila členke na prstih, ki so bili majhne

grčaste vejice starega drevesa. Naj ga je mama še tako užalila, vedno se mu je znala hkrati zasmiliti, prav v dno duše, da ga je pretreslo, in potem so se začeli z dna dvigovati sedimenti, ki naredijo vse motno in zameglijo presojo. Za obrambo pred žalostjo, poslano od mame, njegova jeza nikoli ni bila dovolj močna. Naravni nagon ne varuje pred mamo.

Ob sobotah, ko ni bilo službe, je Jež najpogosteje prevpraševal vrednost svoje samote. Ob sobotah je najpogosteje sklenil, da se bo spremenil.

Pa je odlašal, dokler ni šel neke sobote peš v pri-
tličje po časopis in na stopnišču zaslišal šepet ob po-
štinih nabiralnikih. Šepet – pesem siren. Nezadržno
privlačen kot špranje. Približal se je, tiho je stopical.
Ni bilo težko, v copatah iz zajčje kože.

»Si videla, kako se je zapustil, siromak?« je zavila
ena od siren.

Jež je takoj pomislil, da govorita o njem. Človek
lahko hkrati misli, da je ničè in središče sveta, zakaj
ne, središče kroga je vedno pika. In druga je takoj
potrdila njegov sum: »Zadnjič sem ga srečala na av-
tobusni postaji. Tako brezizrazno je strmel predse in
nekaj mrmral. Najprej sem mislila, da moli, potem
pa sem jasno slišala nekaj takega kot ‚sem samo
pajacek‘.«

»Ah ne, kaj res?« se je zgrozila prva.

»Dobro jutro, spoštovani sosedi!« je stopil iz zasede Jež.

Še samega sebe je presenetil. Sireni sta poskočili.

»Kot slišim, vama Janez Menart ni ravno domač. Bereta raje ... prospekte,« je pokazal na prospekte, ki jih je ena od njiju našla v nabiralniku, »kot poezijo, kajneda?«

Sireni sta onemeli. Tudi Ježu je zmanjkalo besed.

»Pa lep dan vama želim še naprej,« je rekel, se obrnil na peti – obrat, ki ga je tolikokrat zasledil v stari književnosti in prvič izpeljal tudi sam – in se vrnil v stanovanje.

Ko je v ogledalu v predsobi uzrl svojo podobo, si je bil prisiljen priznati, da je bilo maščevanje klavrno; ob enih popoldne v copatah in jutranjem plašču; to je lahko vsakogar le utrdilo v prepričanju, da se je zapustil. Kot bi ne bila žena tista, ki ga je zapustila! Kot bi sam ne bil tako pri sebi kot še nikoli prej!

Ja, moral se bo spremeniti.

Saj, odkrito rečeno, tudi ni bilo povsem res, da je bil v svoji samoti povsem dober. Ko se je odvezal od družbe, je bil sicer odvezan njenega greha, a tudi dolžnosti; tako je na primer v trgovini rad pospešil korak in prehitel ljudi, ki so hodili proti vrsti, česar se sicer ne počne, nepisano pravilo je to, ki ga je prej spoštoval, zdaj pa se je veselil, da je bilo nepisano in da ga nihče ni ozmerjal, samo pisano so ga gledali.